

Inhoud

Toespraak dhr. J.C.E.M. Bouwens, Voorzitter Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië	1
Toespraak dhr. T.R. Poppens, Burgemeester Gemeente Amstelveen	4
Toespraak luitenant-kolonel J. Verwoerd, Algemeen Voorzitter Bondsbestuur van de Bond van Wapenbroeders	6
Toespraak mw. J. Schäfer	7

Toespraak dhr. J.C.E.M. Bouwens, Voorzitter Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië

Zeer geachte dames en heren, lieve mensen,

Van harte heet ik u allen welkom bij de jaarlijkse Indië Herdenking in het schitterend aangelegde en zo goed onderhouden Broersepark rondom dit mooie monument van de hand van Ella van der Ven.

Ik ben dankbaar dat u allen bent gekomen om te luisteren naar de verhalen van onze geschiedenis en om samen de Gevallen en Slachtoffers te gedenken.

Dank aan alle bestuurders uit de regio, burgemeesters en loco-burgemeesters, afvaardiging namens het Ministerie van Defensie en al die toegewijde vertegenwoordigers van Indische organisaties. Wij zijn dankbaar dat u hier bent en dat u straks ook allemaal een bloemstuk zult neerleggen bij het Indië monument.

Vanavond komen wij hier in vrijheid samen om stil te staan bij de Gevallen en Slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog in het algemeen en van die in Nederlands-Indië in het bijzonder. Wij gedenken hier vooral de mensen die zijn overleden tijdens de Japanse bezetting en de roerige periode na de Japanse capitulatie op 15 augustus 1945, morgen 78 jaar geleden.

Wij staan stil bij het lijden van de Nederlands-Indische gemeenschap, bij alle Nederlandse, Indo-Europese, Indonesische, Chinese en Molukse burgers, wij denken aan de Papoea's, de romoesja's en de troostmeisjes. Wij denken aan alle geïnterneerden en ook aan de buitenkampers.

Wij gedenken allen die ginds slachtoffer werden van honger en geweld en zijn twee minuten stil voor allen, burgers en militairen, die het leven lieten tijdens deze verschrikkelijke periode van onze geschiedenis.

Geschiedenis is iets dat kinderen leren op school, iets uit het verleden, veelal ver in tijd van ons vandaan. Wat wij daarbij misschien uit het oog verliezen, is dat de geschiedenis wordt gemaakt door mensen, door u en door mij, door ons allemaal, al generaties lang en zo zal het ook na ons doorgaan. Het is belangrijk om de verhalen van onze geschiedenis goed door te geven.

Vanavond komt de geschiedenis op indrukwekkende wijze aanraakbaar dichtbij. Iets wat wij niet direct lezen in onze geschiedenisboeken, maar wel hoort tot ons verleden.

De Indië lezing wordt gehouden door Jacqueline Schäfer. Zij is al 15 jaar ‘onze’ ceremoniemeester tijdens de jaarlijkse herdenking. Ter gelegenheid hiervan heeft zij het bestuur gevraagd of zij dit jaar zelf de lezing mag houden.

Haar vader René en haar oom Nono dienden beiden in het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger. Als dienstplechtige militairen hebben zij de oorlog van heel dichtbij meegemaakt.

Zij schreven brieven aan elkaar en aan hun ouders. Ik vind het onvoorstelbaar dat de post destijds goed aankwam en een klein wonder dat de brieven de oorlog hebben doorstaan ...

Mams, de oma van Jacqueline, heeft die brieven bewaard en de brieven kwamen op tafel na het overlijden van de ouders van Jacqueline. Nu beheert Jacqueline deze bijzondere nalatenschap, een kistje vol verhalen. Het staat vanavond hier en vormt een centrale rol tijdens deze herdenking.

Dierbare Jacqueline, wij zijn je dankbaar voor je jarenlange inzet voor de Indië Herdenking in Amstelveen en voelen ons vereerd dat je het verhaal van je familiegeschiedenis hier met ons wilt delen. Jij geeft jouw voorouders een gezicht en jouw vader en oom een stem. Heel veel dank en straks heel veel sterkte.

Ten tijde van oorlog is het goed om perspectief te blijven houden. Dat valt niet altijd mee. Probeer in de donkere dagen van eenzaamheid, honger en geweld maar eens zicht te houden op een toekomst in vrijheid. In dat kader werd ik onlangs geroerd door het verhaal van de familie Lobo.

Op 10 september 1945 werd hun dochter Maria Irene te Medang, Noord-Sumatra, geboren, het was 26 dagen na de capitulatie door Japan. Zij was het zevende kind in een gezin dat uiteindelijk uit tien kinderen zou bestaan.

Vader was een bekende pianoleraar en had een eigen band, de George Lobo Band. De Amerikanen noemden zijn band George Lobo & the Feet Warmers, omdat zij op zijn muziek zo goed konden ballroom dansen.

Vanaf 1958 is de familie Lobo na de politioele acties naar Nederland gekomen, eerst zoon Frank, later de anderen, een voor een. Noodgedwongen verlieten zij hun geboortegrond om zich hier te vestigen, samen met 350.000 anderen die de oversteek maakten. Een onzekere toekomst tegemoet, een enorme stap in hun familiebestaan.

De familie Lobo zijn oorlogsgetroffenen en zijn lid van Stichting Pelita, die vanavond ook een bloemstuk zal neerleggen. Zij voelen zich moreel goed ondersteund door het werk van Pelita.

Ik noem de ouders Lobo moedige mensen. Zij noemden hun dochter die vlak na de capitulatie werd geboren, Irene. Haar naam betekent 'vrede'. Na de capitulatie hoopte iedereen op vrede, maar die kwam er helaas niet. Er was geen sprake van een bevrijding. Toch hebben zij het verlangen naar vrede nooit opgegeven.

Onlangs overleed Irene. Voor haar broers en zussen een grote schok. Nu, bijna 78 jaar na haar geboorte koesteren zij hun lieve zus en ook nog steeds de betekenis van haar naam: Vrede

Laten wij nooit vergeten welke offers generaties voor ons hebben gebracht omwille van onze vrede.

Ik wens u allen een mooie en vooral ook troostrijke herdenking.

Toespraak dhr. T.R. Poppens, Burgemeester Gemeente Amstelveen

In april van dit jaar ontmoette ik mevrouw Patricia Tjiook-Liem. Mevrouw Tjiook-Liem woont in Amstelveen, maar werd geboren in Cheribon op West-Java. Haar Chinese familie woonde al generaties lang in Indonesië. Na de Japanse inval in 1942 namen de Japanners het huis en de bedrijven van haar vader in beslag en vluchtte het gezin naar de Chinese wijk in Semarang.

Mevrouw Tjiook-Liem woont sinds 1956 in Nederland. Zij heeft veel onderzoek gedaan en geschreven over de onderbelichte geschiedenis van de Chinezen uit Indonesië in Nederland. Als erkenning daarvoor ontving zij dit voorjaar een onderscheiding. Zij gaf mij haar boek 'Chinezen uit Indonesië, geschiedenis van een minderheid', waarin ook de Japanse bezetting en de jaren daarna aan de orde komen. Maar dan vanuit het Chinese perspectief. Een verhaal dat niet eerder was verteld. Ik kom daar zo op terug.

Dames en heren, collega-bestuurders uit de regio, gedeputeerde van de Provincie, vertegenwoordigers van Defensie, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, andere aanwezigen, fijn dat wij hier in het Broerse Park bij elkaar zijn om het einde van de Tweede Wereldoorlog in het Koninkrijk der Nederlanden te herdenken. Onze gedachten gaan uit naar alle slachtoffers van de oorlog tegen Japan en de Japanse bezetting van Nederlands-Indië en de roerige jaren daarna. Inmiddels een traditie om dat een dag voor de landelijke herdenking op 15 augustus te doen.

Ik zeg met nadruk alle slachtoffers. Met circa vier miljoen doden was Nederlands-Indië, het huidige Indonesië, een van de zwaarste getroffen landen uit WOII. Het was het land met procentueel het hoogste aantal burgerdoden. Velen stierven van honger, ontbering en ziekte. In de interneringskampen, maar ook buiten de kampen. Naast de Hollanders hebben miljoenen inheemse mensen – denk aan de Romusha's, Indonesische dwangarbeiders - en andere bevolkingsgroepen zwaar te lijden gehad onder de Japanse bezetting. Het is goed dat daar nu meer erkenning voor komt.

Zo vertelt ook mevrouw Tjiook-Liem over het Pontianak-complot in 1943. De beruchte politie van de Japanse marine, de Tokkeitai, liet honderden Indonesische bestuursambtenaren, Chinese handelaren en leden van lokale sultanaatsfamilies in Pontianak, West Borneo, arresteren en daarna zonder enige vorm van proces executeren op verdenking van samenzwering tegen de Japanners. Een samenzwering die nooit is aangetoond.

Het betrof voor een groot deel Chinezen. Zij waren in ogen van de Japanners bij voorbaat verdacht om hun vermeende pro-Nederlandse gezindheid en een gewilde prooi om hun geld en bezit. Bovendien was Japan al sinds 1937 in oorlog met China.

Het boek over de familiegeschiedenis van de Chinese Kim A Thjang laat ook de wreedheid van de Japanners zien. Kim A Thjang woont met haar Hollandse man in

Bandung op Java als de oorlog uitbreekt. Hij wordt geïnterneerd in het Baroskamp in Tjimahi, zij is zwanger en wordt met de kinderen het huis uitgezet. Als ze een briefje naar haar man in het kamp smokkelt om hem te vertellen dat ze een zoon hebben gekregen, wordt hij gesnapt en afgestraft door de Japanners. Uren staat hij in de felle zon op appèl en wordt hij met de zogenaamde bullepees op zijn hoofd geslagen. Zij moet zich melden bij de gevreesde Kempeitai, de militaire Japanse politie, waar zij samen met andere Chinese en inheemse vrouwen wordt afgeranseld. Een deel van de vrouwen overleeft dat niet. Anderen worden naar het vrouwenkamp in Ambawara gebracht.

Zoals we allemaal weten, bracht het einde van de Tweede Wereldoorlog geen vrede in voormalig Nederlands-Indië. Het was de start van een nieuwe periode van onrust en geweld, met wederom grote aantallen slachtoffers.

Veel Hollanders, Indo-Europeanen, Molukkers en andere niet-Indonesische minderheden waren niet welkom in de nieuwe republiek Indonesië en vertrokken naar het koude, grijze Nederland in de hoop op een beter leven.

Inmiddels gaat het om ruim twee miljoen Nederlanders die een band met voormalig Nederlands-Indië hebben. Iedere familie met een eigen verhaal. Verhalen over oorlog en bezetting, over ontheemding en miskennis. Verhalen die van generatie op generatie worden doorgegeven. Soms met woorden, heel vaak zonder woorden. Nu het langer geleden is, lijken er eindelijk woorden voor te komen. Kinderen uit de eerste naoorlogse generatie konden hun ouders vaak geen vragen over de oorlog stellen, de kleinkinderen wel. Zoals het verhaal van Kim A Thjang dat door haar kleindochter is opgetekend.

Want, wat geef je door aan volgende generaties? De kleinkinderen van mevrouw Tjiok-Liem leerden van hun grootmoeder dat veel in het leven wordt bepaald door onvoorziene gebeurtenissen. Door 'de wind die je meeneemt'. Zij laat zien dat obstakels kunnen worden overwonnen, als je maar uitgaat van je eigen kracht. Die veerkracht zag je ook bij vele andere mensen die met 'niets' in Nederland aankwamen en toch een nieuw bestaan wisten op te bouwen.

Vandaag herdenken wij al deze mensen, erkennen wij hun leed en hun moed. Door hun verhalen te delen worden ze onderdeel van ons gezamenlijke verleden. Een verleden dat nog steeds kan schuren en pijn kan doen, maar dat ons ook verbindt. Want hun verhaal is ook ons verhaal. Daarom moeten we die verhalen, in al hun diversiteit en verscheidenheid, blijven vertellen en doorgeven aan volgende generaties. In de hoop dat ze ooit een plek krijgen waar het minder pijn doet.

Dank u.

Toespraak luitenant-kolonel J. Verwoerd, Algemeen Voorzitter Bondsbestuur van de Bond van Wapenbroeders

Geachte gasten, veteranen en nabestaanden,

Het is mij een eer en een genoegen om vandaag weer voor u te staan en woorden te mogen spreken ter herinnering van een belangrijk moment in onze geschiedenis. Op 15 augustus 1945 kwam er met de capitulatie van Japan een einde aan de Tweede Wereldoorlog. Vandaag op 14 augustus herdenken we hier ter plaatse in het bijzonder de bevrijding van Nederlands-Indië, wat een cruciale rol speelde in de totstandkoming van onze hedendaagse samenleving.

Maar we staan hier niet alleen om de geschiedenis te herdenken. We staan hier vooral om die mensen te eren die in die donkere periode van oorlog hebben geleden, die gestreden hebben en gevochten hebben voor onze vrijheid. Velen brachten het ultieme offer maar velen meer droegen en dragen de verschrikkingen van die strijd voor altijd met zich mee.

Vandaag eren we hun moed, hun opoffering en hun doorzettingsvermogen.

We moeten erkennen dat ook de naoorlogse periode in Nederlands-Indië vol was van ellende, geweld en verlies. Dat er door betrokken partijen verschrikkelijke daden zijn begaan. Inzicht in de gebeurtenissen uit die tijd, objectief en transparant, helpt een samenleving te helen en te verbinden. Helpt om te vergeven en gezamenlijk vooruit te kijken. Subjectief onderzoek, verricht en bezien door de (politieke) bril van de huidige tijd, doet dit juist niet.

Integendeel, dergelijk onderzoek polariseert en vergroot het gevoel van onrechtvaardigheid bij vele directe en indirecte betrokkenen. Verslagenheid in plaats van wederzijds respect. Boosheid in plaats van heling. Voor diegenen die al jaren wachten op rechtmatige compensatie een extra slag in het gezicht.

Hier vanavond zo onder elkaar ervaren wij het anders. Hier ervaren we erkenning en waardering vanuit alle lagen van de samenleving. Vanuit overheid en bestuur, vanuit de veteranengemeenschap, vanuit de ooggetuigen en hun nabestaanden en vanuit de multiculturele achterban.

Door te herdenken en stil te staan bij onze geschiedenis, realiseren we ons dat vrijheid niet vanzelfsprekend is. Dat vrijheid en rechtvaardigheid geen rechten maar verantwoordelijkheden zijn. Verantwoordelijkheden die we met elkaar delen om te streven naar een wereld waarin diversiteit en gelijkheid worden gerespecteerd. Herdenken, het blijven vertellen van al die verhalen van hen die in die donkere periode hebben geleefd en beleefd, is essentieel om te blijven leren en groeien, zowel als samenleving als ook als individu. Alleen wanneer we onze gedachten en harten verenigen kunnen we de belofte van een wereld waarin vrijheid en gelijkheid worden gegarandeerd met elkaar waarmaken. Een wereld waarin elk individu, ongeacht afkomst, religie, of overtuiging, zonder angst in vrede en vrijheid kan leven.

Ik wens u een zinvolle herdenking.

Toespraak mw. J. Schäfer

Geachte aanwezigen, lieve mensen,

De “Indiëlezing” op deze jaarlijkse herdenking is doorgaans voorbehouden aan sprekers van de eerste generatie. Daarom ben ik dan ook het bestuur van deze herdenking enorm dankbaar voor de eer, dat ik hier vanavond, als vanwege mijn 15-jarig jubileum als ceremoniemeester, als lid van de tweede generatie mag spreken.

Iets wat ik heel graag wilde. Allebei mijn ouders zijn geboren en getogen in het toenmalige Nederlands-Indië, het huidige Indonesië. Zij kwamen in 1954 met twee jonge kinderen, mijn zuster van 4,5 en mijn oudste broer van 3 jaar oud, op de MS “Oranje” naar Nederland. Waar ze na twee jaar bij mijn grootouders Schäfer in Den Haag te hebben ingewoond, zich uiteindelijk in 1956 settelden in Amstelveen waar nog twee oudere broers en ik werden geboren.

Ik ben dus de jongste van hun vijf kinderen en was al vroeg op de hoogte van het feit dat mijn vader als 19-jarige dienstplichtig Indisch KNIL militair, krijgsgevangen was genomen, naar Japan was verscheept, in het krijgsgevangenenkamp van Fukuoka 14 dwangarbeid had moeten verrichten en daar de atoombom op Nagasaki van 2 kilometer afstand had meegemaakt.

Ook wist ik dat mijn oom Nono, die ik persoonlijk nooit heb gekend, anders dan van de verhalen uit mijn vaders jeugd, in Nederlands-Indië gesneuveld was tijdens de Tweede Wereldoorlog in de Pacific. Hierover werd verder in de familie niet of nauwelijks gesproken. In elk geval niet in het bijzijn van de kinderen.

Ik herinner mij mijn grootouders van vaders kant niet echt heel goed. Ze overleden zo tussen mijn negende en elfde jaar. Wat ik nog wel weet is dat vooral mijn oma een stille, verdrietige en zorgelijke indruk maakte die ook nog op naoorlogse foto's is terug te zien.

Nono, een koosnaam voor Gerard Ludwig Schäfer, was mijn vaders twee jaar oudere broer. Volgens de overlevering een zachtaardige en verlegen jongen. Mijn vader was degene met branie. Na hen kwamen er nog twee jongere broertjes en een zusje.

Nono, geboren in Blitar, Oost-Java op 21 juni 1921 en mijn vader, René, in Pasoeroean, Oost-Java op 28 mei 1923.

Twee katjoengs die genoten van een fijne jeugd in een liefdevol gezin te Malang. Waar mijn grootvader stationschef was.

Het samen spelen en ravotten met hun inlandse en Indische vrienden van school, hun inlandse huisbedienden die hen lekkers brachten op hun feestdagen, maar ook met lekkers kwamen als zij iets te vieren hadden, de Madoerese tuinman Darsan die de jongens leerde zwemmen in de Kali Bedadung, die ze vliegers had leren maken en die een blaasroer voor ze sneed uit een speciale bamboesoort.

Nono en René gingen samen naar school, waren misdienaar en zaten samen op de padvinderij. Ze leerden van Darsan, wat de tropische natuur te bieden had. Ze zochten samen wilde vruchten voor hun vogels, sneden gras en bladeren voor de konijnen, vingen libellen, sprongen van steen op steen naar een rustig plekje op de rivier, waar ze visjes leerden vangen in een schepnet.

Eens maakte Darsan een vlot voor hen. Ze voeren er een eind de rivier mee af, kwamen te laat thuis en kregen een pak slaag.

Maar, dat was in 1932 toen het leven nog goed en vredig was voor de twee jongens en hun familie...

Tien jaar later, op 11 Januari 1942 valt Japan Nederlands-Indië binnen. De familie Schäfer woont inmiddels op de Manggaraikade A 8/11. Meester-Cornelis, het huidige Jatinegara, een staddeel van Batavia, het huidige Jakarta. Mijn grootvader is ook daar stationschef op het station van Meester Cornelis.

Nono, de oudste zoon, is dan al geruime tijd als dienstplichtig soldaat bij de Jannencompie van het vijfde bataljon infanterie van het KNIL en gelegerd in Semarang waar ook familie woont. Een tante en een oom met hun kinderen.

Het gezin van mijn grootouders is dus gescheiden van hun oudste zoon en als aandenken aan het warme nest laten ze bij de fotograaf een familieportret maken voor Nono. Met veel liefs van het thuisfront...

Elke week schrijft de jonge infanterist een brief naar huis.

*Op 25 juni 1941. Vier dagen na zijn twintigste verjaardag schrijft Nono,

Lieve Mams,

” Jullie brief en postwissel heb ik in dank ontvangen. Ik heb hier veel lol gehad met mijn verjaardag. Tante heeft ons getrakteerd op Chinees eten. We zijn met z’n allen (op oom en Theo na) naar een restaurant gegaan. Maar, al hebben we hier ook nog zo’n lol gehad, ik was toch liever thuis, dat begrijp je.”

“Ook”, zo schrijft hij, “hoop ik dat mijn geluk nu mag beginnen...”

In de eerste 20 jaren van mijn leven heb ik niet veel geluk gehad, vindt mammi ook niet?

Ze zeggen wel eens, dat je leven in twee delen verdeeld is. Een ongelukstijd en een gelukstijd. Nu hoop ik alleen maar dat het tweede tijdperk voor mij is aangebroken. Het eerste tijdperk heeft nu al lang genoeg geduurd.”

Hij vervolgt, “Jullie zullen zich wel afvragen waarom ik zo laat terugschrijf, hè? Nou, omdat ik een foto van mezelf wou sturen, die ik op mijn twintigste verjaardag heb laten maken en die gisteren pas klaar was. Hoe vinden jullie hem?”

René, de jongere broer, moet zich dan ook melden voor de dienstplicht en de foto van hem in KNIL-uniform is van 25 januari 1942. Hij is dan 18 jaar oud.

*Op 4 februari 1942 schrijft René aan zijn moeder,

Lieve Mams,

“Vanavond schrijf ik Nono weer. Jullie ontvangen toch nog wel geregeld brieven van hem? Hier alles naar wens. Ik ga regelmatig naar Oom Henk, na eerst wat door de stad te hebben gefietst...”

*Op 9 februari 1942 schrijft hij,

Lieve Mams,

“Hoe gaat het daar met jullie? Batavia heeft zijn vuurproef gehad, maar ik ben gerust want ik heb jullie briefkaart via Eddy ontvangen. Wij hier, en overal elders staan gereed om de jap warm te ontvangen, en reken er maar op dat hij warm ontvangen wordt, want ons moreel in heel Indië is te hoog, om bij de pakken neer te gaan zitten.

Van Nono, enkele dagen geleden een briefkaart met goede berichten ontvangen...”

*Vier dagen later, op 13 februari 1942 schrijft René aan zijn moeder,

Lieve mams,

“Natuurlijk zal ik ervoor zorgen veilig te zijn, mams. En dat ons zevental,” waarmee hij hun gezin bedoelt, “volledig blijft, ligt in Gods hand, waarop ik echt ten volste vertrouw.”

Aldus, de twee oudste zonen Schäfer, klaar om volk en vaderland te dienen. Brieven van de ouders terug aan hun zoons zijn, om voor de hand liggende redenen, niet bewaard gebleven.

*Op 16 februari 1942 schrijft Nono,

“Lieve mams en paps,

Mams, jij bent toch wel veranderd, al beweer je het tegendeel. Ik heb het aan je briefkaart kunnen merken, want die zit vol spelfouten. Je vergeet bij veel woorden een letter zodat ik wat last had met 't te lezen.

Je moet je niet zenuwachtig maken mams, dat is niet nodig.

We zullen elkaar immers nog wel terugzien na de oorlog. Daar ben ik van overtuigd.

Wat René jullie schrijft is zeer goed... en ook ik zal zo voorzichtig mogelijk zijn...”

*Drie dagen later, op 19 februari 1942 schrijft René.

“Lieve Mams, Als dit kaartje in jouw bezit is. is het bericht van het bombardement van Bandung oude koek. Ik heb het gevecht vanuit de schuilloopgraaf kunnen gadeslaan. De Jappen zijn, zoals verwacht kon worden, niet erg gastvrij ontvangen. Onze vliegers toonden zich waardige tegenstanders en aan moed heeft het hun niet ontbroken.”

Ik heb de aanzienlijke correspondentie, die ze allebei trouw onderhielden met hun ouders, in mijn bezit.

Bewaard door mijn grootouders in een eenvoudig houten naaikistje. Na hun overlijden overgegaan naar mijn vader en zo bij ons thuis in de kast terecht gekomen om door mij gevonden te worden na het overlijden van mijn moeder in 2016.

De toon van de broers was vooral vol vertrouwen en geruststelling voor hun bezorgde familie en ze schreven in hun jeugdige overmoed dat het allemaal wel zou meevallen en zeker niet lang zou duren.

De vermoedelijk door tranen van mijn grootouders bevlekte brieven van Nono vertellen een ander verhaal. Want, niks was minder waar.

Het zou niet meevallen en het zou ook zeker niet kort duren.

Want begin maart 1942, slechts een paar dagen voor de onvoorwaardelijke overgave op 8 maart 1942, sneuvelt Nono, algemeen soldaat nr. 96916 dienend bij de Jannencompagnie van het vijfde bataljon Infanterie, tijdens de verdediging van de Tjiater-pas voor Bandung. Hij was pas twintig jaar oud.

Slechts zes KNIL-militairen van de Jannencompagnie overleefden de slag om de Tjiater. Tot ver na de bevrijding bleef Nono officieel als vermist te boek staan. Pas vijf jaar later, in 1947, kregen mijn grootouders het trieste nieuws dat hij gesneuveld was. Zelfs toen de vermissing wettelijk een overlijdensakte had opgeleverd bleef mijn oma hopen op de terugkomst van haar oudste zoon. Wat moeten ze al die jaren in angst en onzekerheid hebben gezeten hebben om de twee jongens en wat een verdriet over het verlies van Nono.

Want, van zijn jongere broer René, mijn vader, waren mijn grootouders ook al die jaren niet op de hoogte geweest van zijn verblijfplaats en omstandigheden.

Hij werd gelijk na de capitulatie van Nederland in Maart 1942, 18 jaar oud, krijgsgevangen genomen. En na verschillende kampen op Java, in 1943, net als duizenden lotgenoten, verscheept naar Japan.

Na een afschuwelijke zeereis van 22 dagen in het ruim van de Hawai Maru kwam hij terecht in de Japanse havenplaats Moji. Vandaar werden ze per trein en te voet naar Nagasaki geleid.

In krijgsgevangenkamp Fukuoka 14 in Nagasaki, moest hij als dwangarbeider werken op de scheepswerven van Mitsubishi. Tot op 9 Augustus 1945 de tweede atoombom viel op Nagasaki. Mijn vader verbleef op dat moment op 2 km van het episch centrum.

Het is te veel om hier kort te beschrijven, dat heeft mijn vader trouwens zelf al uitgebreid gedaan in zijn boek "Terug naar Fukuoka 14. Krijgsgevangene in Nagasaki".

Hij had nog een stem. Die hij weliswaar pas ver na de oorlog terugvond. Maar, die met het groeien der jaren, steeds duidelijker en zelfverzekerder werd. Hij kon en mocht zijn verhaal nog vertellen...

Twee broers. De jongere kreeg een kans om verder te gaan en een gezin te stichten waaruit zich weer een hele familie zou vormen. De oudste broer werd in de kiem gesmoord.

Zijn resten zijn bijgezet in het militair graf op de erebegraafplaats Pandu bij Bandung. Zijn foto staat op mijn schoorsteenmantel.

In de hoop hem, Nono, Gerard Ludwig Schäfer, vandaag hiermee enigszins een stem te hebben kunnen geven, alsmede aan u een beknopt verslag uit eerste hand van een van de vele slachtoffers van de waanzin die oorlog heet, die niet in staat was om het zelf na te vertellen.

Dit jaar had hij 102 jaar oud geworden en mijn vader 100. Twee Indische jongens, katjoengs, eerste generatie...

Dank u wel.